

TALABALARNING KASBIY KOMPETENTLILIGINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISHDA “MAKTABGACHA TA’LIM-TARBIYANI TASHKIL ETISH” FANINING O’RNI

Kamalova Gavhar Akbarovna

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat universiteti Maktabgacha ta’lim metodikasi kafedrasi o’qituvchisi

Annotasiya. Maqolada talabalarning kasbiy kompetentliligini integrativ yondashuv asosida rivojlantirishda “Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” fanining o’rni, globallashtirish sharoitida kasbiy bilim, ko’nikma va yuqori malakali salohiyatga ega bo’lgan kadrlarga ehtiyoj ortib borishi natijasida bo’lajak mutaxassislarda kasbiy kompetensiyani rivojlantirish, bunda integrativ yondashuvni amaliyotga ko’proq va tezroq tatbiq etish borasida fikr yuritilgan.

Kalit so’zlar: kasbiy kompetentlik, pedagogika mahorat, talaba, kasb, kompetent, global, integrativ, bilim, ko’nikma, malaka, kompetensiya.

THE ROLE OF THE DISCIPLINE “ORGANIZATION OF PRESCHOOL EDUCATION” IN THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCY OF STUDENTS BASED ON AN INTEGRATIVE APPROACH

Annotation. The article is devoted to the development of professional competency among future specialists as a result of the increasing need for socio-pedagogical opportunities for the development of students based on an integrative approach, professional knowledge, skills and personnel with highly qualified potential in the context of globalization, the development of professional competency among future specialists, the introduction of an integrative approach

Keywords: professional competency, pedagogical competency, student, profession, competency, global, integrative, knowledge, skills, competency, competency approach.

Kirish. Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” fani maktabgacha ta’lim-tarbiyaning umumiy qonuniyatlari, muayyan jamiyatda yagona ijtimoiy maqsadga muvofiq maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash hamda unga ta’lim berishning mohiyati va muammolarini o’rganadigan fan. Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil

etish fani ijtimoiy fanlar tizimiga kiruvchi fan sanalib, maktabgacha yoshdagi bolalarni jismoniy va ruhiy kamolotini tarbiyalash, unga ta'lim berish muammolarini o'rganadi.

Ayniqsa, bugungi kunda mamlakatimizda milliy ta'lim tizimining huquqiy asoslarini shakllantirish borasida keng sharoitlar yaratildi. Bu esa, o'z navbatida, islohotlar ta'lim tuzilmasi va mazmun-mohiyatini takomillashtirish imkoniga zamin yaratmoqda. Bu haqda fikr yuritganda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz"¹. Binobarin, davlatimiz rahbari hozirgi zamon talabidan kelib chiqqan holda eng avallo, ta'lim samaradorligini oshirish, mutaxassislarining kasbiy kompetentlik darajasini rivojlantirish, pedagog kadrlarni innovasion faoliyatga yo'naltirish, oliy ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayoniga innovasion ta'lim va axborot-kommunikasiya texnologiyalarini tatbiq etish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'zlashtirish va maqsadli yo'naltirishni ustuvor vazifalar sifatida belgilab bergani bejiz emas, albatta. Shu o'rinda muhim bir mulohaza: "yana bir muammoni hal etish ham o'ta muhim hisoblanadi: bu pedagog va o'qituvchilar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus bilimlaridir. Bu borada ta'lim olish, ma'naviy-ma'rifiy Kamolot masalalari va haqiqiy qadriyatlarni shakllantirish jarayonlariga faol ko'mak beradigan muhit yaratish zarur"² bu talabalarda kasbiy kompetensiyani zamonaviy yondashuvlar asosida rivojlantirish vazifasini qo'yadi. "Maktabgacha ta'lim-tarbiyani tashkil etish" tug'ilgandan to yetti yoshgacha bo'lgan bolalarga har tomonlama tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganadi va MTT sharoitida ta'lim-tarbiya ishini tashkil etishning mazmuni, shakl, metod va vositalar hamda maktabgacha yoshdagi bolalarning yosh va o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning har tomonlama uyg'un rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan shart-sharoitlarni ishlab chiqadi.

U maktabgacha ta'lim tashkiloti, oila va maktab ishidagi izchillikni ta'minlaydi hamda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlaydi.

Mazkur fan "Umumiy pedagogika"ning alohida sohasi bo'lib, uning umumiy qonuniyatlari, tamoyillari, metodologik asosi, tashkiliy shakl, metod va vositalariga tayanadi. "Maktabgacha ta'lim tarbiyani tashkil etish" fani maktabgacha yoshdagi

---

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Ўқитувчи ва мураббийлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи <http://uza.uz/oz/documents/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyevning-ituv-30-09-2020>

² Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак. – Т.: Ўзбекистон, 2017. 45-б.

bolalarga yaxlit tarbiya berishni ko‘zlangan maqsadni, bolaning yosh imkoniyatlari va uni ilk yoshdan boshlab tarbiyalashning roli, maktabgacha ta’limni hayot, amaliyot bilan bog‘liqlikda olib borishning zarurligini, bola shaxsining shakllanishida muhitning hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligiga asoslaydi.

“Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” fani bola shaxsini rivojlantirishning ikki muhim jihatini, ya’ni, shu yoshdagi bolalarni o‘qitish va tarbiyalashga asosiy e’tiborni qaratganligi bois **didaktika (ta’lim nazariyasi)** va **tarbiya nazariyasi** fanning muhim tarkibiy qismlari hisoblanadi.

Didaktika (yunon. “didaktikos” – o‘rgatuvchi, didasko – o‘rganuvchi) ta’limning nazariy jihatlarini, ta’lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi faoliyatlari, ta’limning maqsadi, mazmuni, shakl, metod, vositalari, natijasi, ta’lim jarayonini takomillashtirish yo‘llari kabi muammolarni tadqiq etadi.

Tarbiya nazariyasi – ta’lim-tarbiyaning muhim tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, tarbiya jarayoni mazmuni, shakl, metod, vosita va usullari, uni tashkil etish muammolarini o‘rganadi.

“Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” fanining **obekti** – maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish faoliyat jarayoni sanaladi.

“Maktabgacha ta’lim tarbiyani tashkil etish” fanining **predmeti** – maktabgacha ta’lim-tarbiya jarayoni, mazmuni, qonuniyatlari, shakl, metod va vositalaridan iborat.

“Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” fani bola shaxsini shakllantirishdek, ijtimoiy buyurtmani bajarish asosida jamiyat taraqqiyotini ta’minlashga alohida hissa qo‘shadi.

Fanining maqsadi va vazifalarini belgilashda ijtimoiy munosabatlar mazmuni, davlat va jamiyat qurilishi, uning hayotida yetakchi o‘rin tutuvchi g‘oyalar mohiyati muhim ahamiyatga ega.

O‘zbekiston Respublikasida demokratik, insonparvar hamda huquqiy jamiyatni barpo etish sharoitida mazkur fan maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama uyg‘un rivojlantirish, ularni maktab ta’limiga tayyorlash vazifasini muvaffaqiyatli hal etadi. Bu jarayonda quyidagi **vazifalarni** bajarishga e’tibor qaratiladi:

1. Bola shaxsini har tomonlama uyg‘un rivojlantirishga yo‘naltirilgan ta’lim-tarbiya jarayonining mohiyatini o‘rganish.

2. Bolani har tomonlama kamol toptirish qonuniyatlarini aniqlash.

3. Ijtimoiy taraqqiyot darajasidan kelib chiqqan holda, rivojlangan xorijiy mamlakatlar maktabgacha ta'lim tizimi tajribasini o'rganish asosida ta'lim tizimini takomillashtirish.

4. MTT, ularda faoliyat olib borayotgan tarbiyachilar faoliyati mazmunini asoslash.

5. Ilg'or pedagogik tajribalarni umumlashtirish va amaliyotga joriy etish.

6. Tarbiyachilarni maktabgacha ta'lim-tarbiyaga oid bilimlar hamda ta'lim-tarbiya usullari bilan qurollantirish.

7. Ta'lim-tarbiya birligi hamda ijtimoiy tarbiya yo'nalishlari o'rtasidagi o'zaro aloqadorlikni ta'minlashning pedagogik shart-sharoitlarini o'rganish.

8. O'qitish, tarbiyalashning samarali texnologiyalarini yaratish.

9. Oila tarbiyasini muvaffaqiyatli tashkil etish yuzasidan ota-onalar uchun ilmiy-metodik tavsiyalarni ishlab chiqish[4].

“Maktabgacha ta'lim-tarbiyani tashkil etish” fanining asosiy kategoriyalari. Ma'lumki, har bir fan o'zining tayanch tushunchalari, qonuniyatlari, tamoyillari, qoidalari tizimiga ega. Aynan mana shu holat uning fan sifatida e'tirof etilishini kafolatlaydi. Fanning mohiyatini ochib beruvchi eng muhim, asosiy tushuncha kategoriya deb ataladi. Maktabgacha ta'lim tarbiyani tashkil etish fanining asosiy kategoriyalari maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchisi shaxsi kamolotini ta'minlash, ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishga qaratilgan jarayonlarning umumiy mohiyatini yoritadi.

Eng muhim kategoriyalar sirasiga quyidagilar kiradi: **ta'lim (o'qitish, o'qish), tarbiya, ma'lumot, shakllanish va rivojlanish.**

Ta'lim – tarbiyalanuvchilarni nazariy bilim, amaliy ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish, ularning bilish qobiliyatlarini o'stirish va dunyoqarashlarini shakllantirishga yo'naltirilgan jarayon. Ta'lim o'zida uch asosiy elementni aks ettiradi: bilim, ko'nikma va malaka.

Bilim – tarbiyalanuvchining ongida tushunchalar, sxemalar, ma'lum obrazlar ko'rinishida aks etuvchi borliq haqidagi tizimlashtirilgan ilmiy ma'lumotlar majmui.

Ko'nikma – shaxsning muayyan faoliyatni tashkil eta olish qobiliyati.

Malaka – muayyan harakat yoki faoliyatni bajarishning avtomatlashtirilgan shakli.

Ta'lim ikki tomonlama tavsifga ega bo'lib, o'qitish va o'qishni o'z ichiga oladi.

O'qitish – pedagogik faoliyat bo'lib, u bilim, ko'nikma, malakalarni bolalarga singdirish, ularning bilish va amaliy faoliyatiga rahbarlik qilishdir.

O‘qish – ta’lim oluvchining bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashdagi amaliy faoliyatidir.

Tarbiya – muayyan aniq maqsad hamda ijtimoiy-tarixiy tajriba asosida yosh avlodni har tomonlama o‘stirish, uning ongi, xulq-atvori va dunyoqarashini tarkib toptirish jarayoni.

“Tarbiya” tushunchasi “Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish” ning asosiy tushunchalardan biri sanaladi. Jamiyat va pedagogikaning tarixiy rivoji davomida mazkur kategoriyani tushuntirishga turlicha yondashuvlar yuzaga keldi. Eng avvalo, keng va tor ma’nodagi tarbiya farqlanadi. Keng ma’noda tarbiya shaxsga jamiyatning ta’sir etishi, ijtimoiy hodisa sifatida qaraladi. Mazkur holatda tarbiya ijtimoiylashtirish bilan uyg‘unlashadi.

Tor ma’noda tarbiya deganda, pedagogik jarayon sharoitida ta’lim maqsadini amalga oshirish uchun pedagog va tarbiyalanuvchilarning maxsus tashkil etilgan faoliyati tushuniladi. Ushbu holatda pedagoglarning tarbiyaviy faoliyati tarbiyaviy ish deb ataladi.

Ma’lumot – ta’lim-tarbiya natijasida o‘zlashtirilgan va tizimlashtirilgan bilim, hosil qilingan ko‘nikma, malakalar hamda tarkib topgan dunyoqarash majmui.

Shakllanish – ta’lim-tarbiyaning asosiy kategoriyalaridan biri bo‘lib, ko‘pincha “shaxsning shakllanishi” tarzida ishlatiladi. Jumladan, pedagog olim Yu.K.Babanskiy shaxsning shakllanishi “muhit, irsiyat, tarbiya ta’sirida uning rivojlanishi jarayoni va natijasi” ekanligini ta’kidlaydi. V.A.Slastenin, I.F.Isayev, Ye.N.Shiyanovlarning fikricha, shakllanish – hayotiy faoliyat jarayoni va maxsus tarbiyaviy xatti-harakatlar ta’sirida inson rivojlanishining muhim shakli. Shaxsning shakllanishi – ijtimoiylashuv, tarbiya va o‘zini-o‘zi rivojlantirish jarayoni va natijasi. Shakllantirish – “aniq shaklga kiritish, tugallanganlik” ma’nolarini bildiradi.

Bizningcha, shakllanish pedagogik tushuncha sifatida zamonaviy yondashuv asosida I.P.Podlasiy tomonidan to‘liqroq ochib berilgan: “Shakllanish – hech qanday istisnosiz omillar – ekologik, ijtimoiy, iqtisodiy, pedagogik va b.ning ta’sirida insonning rivojlanish jarayoni. Shakllanish – undan keng foydalanilayotganligiga qaramay, hali to‘liq o‘zlashtirilmagan pedagogik kategoriya. Shakllanishning mazmuni ba’zi holatlarda juda qisqarib ketadi, ba’zan esa, haddan tashqari kengaytirib yuboriladi. Avval nashr etilgan pedagogik adabiyotlarda shakllanish atamasi ba’zan boshqarilmaydigan, shaxsga ta’sir ko‘rsatuvchi tasodiflarni aniqlash uchun qo‘llanilgan. M: pedagogika qo‘llanmasining taniqli muallifi P.N.Gruzdev shakllanishni stixiyali tarbiya – “ongli faoliyatdan mustaqil tarzda insonlarga ta’sir etuvchi turli shart-sharoitlar” deb nomlashni taklif etgan”.

Rivojlanish – shaxsning fiziologik va intellektual o‘shida namoyon bo‘ladigan miqdor va sifat o‘zgarishlar mohiyatini ifoda etuvchi murakkab jarayon. Boshqacha aytganda, rivojlanish deganda tarbiyalanuvchining psixikasi va jismoniy taraqqiyotida bosqichma-bosqich va qonuniy o‘zgarishlarning sodir bo‘lishiga aytiladi. Rivojlanish – yangi sifat holatiga o‘tish, harakat va o‘zgarishlar jarayoni. Maktabgacha ta’lim –tarbiyaning rivojlanishi haqida gap ketganda yoshga doir (maktabgacha yosh davrlari bilan bog‘liqlikda rivojlanishning o‘ziga xosliklari va qonuniyatlari), individual (rivojlanishning individual o‘ziga xosliklari), shaxsiy (bolada shaxsiy sifatlarning yuzaga kelishi va ularning o‘ziga xosliklari) rivojlanishni alohida ajratib ko‘rsatish maqsadga muvofiq.

“Maktabgacha ta’lim-tarbiyani tashkil etish”ning boshqa fanlar bilan aloqasi Ijtimoiy tarbiya mohiyatini ilmiy jihatdan asoslash ma’lum ta’lim-tarbiyaning muayyan vaziyatlarda namoyon bo‘lish qonuniyatlarini bilishni taqozo etadi. Bizga ma’lumki, ta’lim-tarbiya murakkab tuzilmaga ega bo‘lib, uning umumiy mohiyatini to‘laqonli anglash uchun bir qator fanlarning imkoniyatlariga tayaniladi.

Mazkur tajriba-sinov ilmiy tadqiqotning eng sarmahsul usuli bo‘lib, u kuzatishlar jarayonida tug‘ilgan g‘oya, taqdim etilgan tavsiya va ishlab chiqilgan o‘quv topshiriqlarining samaradorlik darajasini belgilab beradi.

MTT dagi tarbiyachilarning shaxsiy xislatlariga ularning bolalar jamoasidagi vazifalari, ularning ish faoliyatidagi fidoyiligi, bolasevarligi, bolaning istiqboliga qiziqishlari bilan aniqlanadi. Umuman olganda, MTT da faoliyat yurituvchi tarbiyachilar quyidagidek psixo-fizologik xususiyatlarga ham ega bo‘lishi kerak: mustahkam sog‘liq, sog‘lom fikrlilik, jismoniy baquvvatlilik, irodalilik, chidamlilik, ishchanlik, g‘ayratlilik, bayroqdor bo‘lishga ishtiyoqlilik va hokazo. Shuningdek, ular konstruktiv, analitik va ijodiy fikrlashlarga ham qodir bo‘lishlari kerak. Ularga konstruktiv fikrlash ishni oqilona rivojlantirish va odilona tashkil qilish uchun kerak bo‘lsa, analitik fikrlash bolaning mehnat va rasm chizish ko‘nikmalarini hosil qilishini nazorat qilish va ular natijalarini tahlil qilish uchun kerak bo‘ladi va nihoyat ijodiy fikrlash – bu kasbiy faoliyat jarayonidagi har qanday topshiriq yoki vazifani mustaqil hal qilish hamda ularning istiqbollari ko‘ra bilishda juda kerak bo‘ladi. Bulardan tashqari ushbu jarayonda murabbiy va tarbiyachilarning nutq madaniyati ham alohida ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Raximov Z. Pedagogik kompetentlik ta'lim jarayoni rivojlanishining muhim omili sifatida. <https://cyberleninka.ru/>
2. Gavkhar A Kamalova, WAYS TO ENSURE THE ACTIVE PARTICIPATION OF PARENTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN PRESCHOOL EDUCATION.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=LS36Hm4AAAAAJ&citation_for_view=LS36Hm4AAAAAJ:u5HHmVD_uO8C
3. KAMALOVA GAVHAR AKBAROVNA, SPECIFIC CHARACTERISTICS OF PROFESSIONAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF STUDENTS ON THE BASE OF AN INTEGRATIVE APPROACH.
https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=LS36Hm4AAAAAJ&citation_for_view=LS36Hm4AAAAAJ:u-x6o8ySG0sC
4. Artikbayeva A. A. Development of professional competencies of students based on social cooperation. Vol. 2 No. 2 (2023): Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal.
5. Гавхар Акбаровна Камалова. Социально-педагогическая сущность развития профессиональной компетентности учащихся на основе интегративного подхода. Intellectual Education Technological Solutions And Innovative Digital tools. 2023. 213-221
6. Xalilova Dilnoza Furqatovna. “Maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lajak tarbiyachilarining ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirish”. Ta'lim sifati – Yangi O'zbekiston taraqqiyotini yanada yuksaltirishning muhim omili, Qo'qon 21 iyun 2023 yil. 677-679.
7. D.Kh. Sadikova. European Journal of Pedagogical Initiatives and Educational Practices ISSN (E): 2938-3625 Volume 1, Issue 2, May, 2023 162 | P a g e Study of Foreign Experience in The Application of Steam Technologies in Preschool Education PhD, Senior Teacher of Tashkent State Pedagogical University
8. Radjapova Zukhra Tirkashevna. “Specific Characteristics of Development of Personal Creative Ability”. TELEMATIQUE . Volume 21 Issue 1, 2022, 6840-6846.
9. Lola Namazbayeva. Content factors and principles of preparing future educators for research activity. European international journal of pedagogs. 2023. Pages: 24-39.